ప్రచురణార్హమైన

భారతదేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

క్రిమినల్ అప్పీలేట్ అధికార పరిధి

క్రిమినల్ అప్పీల్ సంఖ్యలు.657-664/2023

(స్పెషల్ లీవ్ పిటీషన్ (Crl.) నం. 867-874/ 2020 నుండి ఉద్భవించింది)

M/s BLS ఇన్‌ఫ్రాస్ట్రక్చర్ లిమిటెడ్ ...అప్పీలుదారు

వర్సెస్

M/s రాజవంత్ సింగ్ మరియు ఇతరులు. ...ప్రతివాది(లు)

తీర్పు

మనోజ్ మిశ్రా, న్యాయమూర్తి.

1. అనుమతి మంజూరు చేయబడింది.

2. మెట్రోపాలిటన్ మేజిస్ట్రేట్ - 04 (NI చట్టం)/సౌత్ ఈస్ట్, సాకేత్ కోర్టులు, న్యూఢిల్లీ (సంక్షిప్తంగా "ప్రముఖ న్యాయాధికారి") యొక్క 25.01.2019 నాటి క్రిమినల్ ఫిర్యాదులను No.621744/16, 1718/16, 1276/16, 1277/16, 621743/16, 621742/16, 12742/17, ఫిర్యాదుదారుడు (ఇక్కడ అప్పీలుదారుడు) హాజరు కానందుకు కొట్టివేస్తూ ఇచ్చిన ఉత్తర్వుకు వ్యతిరేకంగా, అప్పీలుదారు దాఖలు చేసిన Crl.LP Nos.315-322/2019 కొట్టివేస్తూ ఢిల్లీ ఉన్నత న్యాయస్థానం 07.11.2019 నాటి తీర్పు మరియు ఉత్తర్వులకు వ్యతిరేకంగా జారీ చేసిన తీర్పు మరియు ప్రత్యేక అనుమతి దావాల ద్వారా ఈ అప్పీళ్లు దాఖలు చేయబడ్డాయి.

3. ఈ అప్పీళ్లలో మన పరిశీలనకు తలెత్తే చిన్న ప్రశ్న ఏమిటంటే , ఈ కేసు యొక్క వాస్తవాలలో , ఫిర్యాదుదారుని వాంగ్మూలాన్ని నమోదు చేసినప్పటికీ ఫిర్యాదుదారుడు హాజరు కానందుకు నేరపూరిత ఫిర్యాదులను తోసిపుచ్చడంలో న్యాయాధికారి సమర్థించబడ్డారా మరియు 26.10.2017 నాటి న్యాయాధికారి ఉత్తర్వుల ప్రకారం, ఫిర్యాదుదారుడు దాఖలు చేసిన క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ , 1973 లోని సెక్షన్ 311 (సంక్షిప్తంగా "కోడ్") కింద దరఖాస్తును పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి , రక్షణ సాక్ష్యాలను నమోదు చేయడానికి ఈ విషయాన్ని జాబితా చేయాలని ఆదేశించడంతో ఫిర్యాదుదారుడి సాక్ష్యం మూసివేయబడింది.

4. పైన పేర్కొన్న సమస్యను సముచితంగా పరిష్కరించడానికి , ఈ విజ్ఞప్తులకు దారితీసే వాస్తవాల యొక్క సంక్షిప్తంగా రూపచిత్రణ ఇవ్వడం సముచితంగా ఉంటుంది.

5. నెగోషియబుల్ ఇన్‌స్ట్రుమెంట్స్ యాక్ట్ , 1881లోని సెక్షన్ 138 ప్రకారం ప్రతివాదులకు వ్యతిరేకంగా అప్పీలుదారు మొత్తం ఎనిమిది ఫిర్యాదులను దాఖలు చేశారు. 2011 సంవత్సరంలో మూడు, 2013 సంవత్సరంలో మూడు మరియు మిగిలిన రెండు 2017 సంవత్సరంలో దాఖలు చేయబడ్డాయి. పైన పేర్కొన్న ఎనిమిది ఫిర్యాదుల్లో , ఫిర్యాదు కేసు నంబర్లు 621742/16 , 621743/16, 621744/16లో ఫిర్యాదుదారుడిని క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ చేశారు. 26.10.2017న నిందితుల తరఫు న న్యాయవాది , మేజిస్ట్రేట్ ముందు పై మూడు కేసుల్లో చేసిన విధంగా CW-1 (ఫిర్యాదుదారుడు) క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ ను మిగిలిన ఫిర్యాదుల్లో అవలంబించాలని వాంగ్మూలం ఇచ్చారు. పై వాంగ్మూలం ఆధారంగా, ఫిర్యాదుదారుని సాక్ష్యాన్ని మూసివేసి, రక్షణ సాక్ష్యాల నమోదు కోసం కేసులను జాబితా చేయాలని ఆదేశించారు. ఆ దశలో, కొంతమంది సాక్షులను పిలిపించడం కోసం కోడ్ సెక్షన్ 311 కింద ఫిర్యాదుదారు ఒక దరఖాస్తును దాఖలు చేశారు. ఆ దశలో కేసు పెండింగ్ లో ఉండగా , పరిష్కారం కోసం సంప్రదింపులు జరుపుతున్నందున అప్పీలుదారు హాజరు అవసరం లేదని అప్పీలుదారు తరఫు న న్యాయవాది అప్పీలుదారును తప్పుదోవ పట్టించారు. ఈ

పరిస్థితుల్లో, అప్పీలుదారు హాజరు కాకపోవడం, చివరికి 25.01.2019 నాటి ఉత్తర్వుకు హాజరుకాని కారణంగా ఫిర్యాదులు కొట్టివేయబడ్డాయి.

6. నాన్ ప్రాసిక్యూషన్ కోసం ఫిర్యాదులను కొట్టివేస్తూ జారీ చేసిన ఉత్తర్వులను ఢిల్లీ హైకోర్టులో ఎనిమిది వేర్వేరు పిటిషన్ల ద్వారా సవాలు చేశారు, ఈ అప్పీళ్లలో 07.11.2019 నాటి ఉమ్మడి ఉత్తర్వు ద్వారా వాటిని కొట్టివేశారు.

7. అప్పీలుదారు తరఫున సీనియర్ న్యాయవాది శ్రీ మణిందర్ సింగ్ మరియు మిస్టర్ సామ్రాట్ నిగమ్, ప్రతివాదుల కోసం న్యాయవాది వాదనలు విన్నాము.

8. ప్రాసిక్యూషన్ చేయనందుకు ఫిర్యాదులను తోసిపుచ్చే సమయంలో మేజిస్ట్రేట్ సెక్షన్ 256లోని సబ్ సెక్షన్ (1)లోని నిబంధనను విస్మరించారని అప్పీలుదారు తరఫు న్యాయవాది వాదించారు. ఫిర్యాదుదారుని హాజరును తొలగించడానికి మరియు ఫిర్యాదుదారు ని వాదించే వ్యక్తి లేదా ప్రాసిక్యూషన్ నిర్వహించే అధికారి లేదా ఫిర్యాదుదారుని వ్యక్తిగత హాజరు అవసరం లేదని మేజిస్ట్రేట్ అభిప్రాయపడిన కేసును కొనసాగించడానికి మేజిస్ట్రేట్కు ఈ నిబంధన వీలు కల్పిస్తుందని సమర్పించబడింది. ఫిర్యాదుదారుడి వాంగ్మూలాన్ని నమోదు చేయడం , ఫిర్యాదుదారుడిని క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ కు గురిచేయడంతో ఫిర్యాదు కేసుకు మద్దతుగా తగిన సాక్ష్యాధారాలు నమోదులో ఉన్నాయని పేర్కొన్నారు.

ఫిర్యాదుదారుడి వాంగ్మూలాన్ని నమోదు చేయడం , ఫిర్యాదుదారుడిని క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ కు గురిచేయడంతో ఫిర్యాదు కేసుకు మద్దతుగా తగిన సాక్ష్యాధారాలు నమోదులో ఉన్నాయని పేర్కొన్నారు. ఈ పరిస్థితులలో , ఫిర్యాదుదారుడు గైర్హాజరైనప్పటికీ , తెలివైన మేజిస్ట్రేట్ మెరిట్ ఆధారంగా కేసును నిర్ణయించడానికి ముందుకు సాగవచ్చు. సెక్షన్ 256లోని సబ్ సెక్షన్ (1) నిబంధన ప్రకారం ఫిర్యాదుదారుడు లేకపోయినా కేసు ముందుకు సాగడానికి సాక్ష్యాధారాలు

రికార్డుల్లో ఉన్నాయనే విషయాన్ని గుర్తించడంలో మేజిస్ట్రేట్ విఫలమయ్యారని కోర్టు పేర్కొంది. హైకోర్టు కూడా పైన పేర్కొన్న అంశాన్ని గుర్తించడంలో విఫలమైందని విజ్ఞప్తి చేశారు. తత్ఫలితంగా , హైకోర్టు మరియు మేజిస్ట్రేట్ యొక్క ఉత్తర్వు(లు) రద్దు చేయబడతాయి మరియు మేజిస్ట్రేట్ ఫిర్యాదును తోసిపుచ్చిన స్థాయికి కేసును పునరుద్ధరించాలి.

అతని సమర్పణలకు మద్దతుగా , అప్పీలుదారు తరఫు న్యాయవాది **అసోసియేటెడ్ సిమెంట్ కంపెనీ లిమిటెడ్ వర్సెస్ కేశవానంద్; ఎస్.ఆనంద్ వర్సెస్ వసుమతి చంద్రశేఖర్ మరియు, ఎస్.రామ కృష్ణ వర్సెస్ ఎస్.రామిరెడ్డి (మరణించినవారు) తన ఎల్.ఆర్.లు మరియు ఇతరులు** లో ఈ కోర్టు తీర్పులపై విశ్వాసం ఉంచారు;

9. సెక్షన్ 256లోని సబ్ సెక్షన్ (1) ప్రకారం నిందితుడి హాజరు కోసం నియమించిన రోజున లేదా ఆ తర్వాతి రోజు విచారణను వాయిదా వేయగలిగితే నిందితుడిని నిర్దోషిగా ప్రకటించాలని మేజిస్ట్రేట్ ఆదేశిస్తున్నారని ప్రతివాది తరఫు న్యాయవాది వాదించారు. దీనికి విరుద్ధంగా, కోడ్‌లోని సెక్షన్ 311 కింద ఫిర్యాదుదారుడు దరఖాస్తు చేసుకోవడం వివాదంలో లేనందున , ఫిర్యాదుదారుడు విచారణ ప్రక్రియకు గైర్హాజరయ్యాడని , ఫిర్యాదుదారుడు హాజరు కానందుకు మేజిస్ట్రేట్ ఫిర్యాదును కొట్టివేయడం సమంజసమేనని వాదించారు. ఫిర్యాదుదారుడు హాజరు కానందుకు ఫిర్యాదును కొట్టివేయడంలో ఏదైనా సాంకేతిక లోపం ఉంటే, దానిని సెక్షన్ 256లోని సబ్ సెక్షన్ (1) నిబంధనల ప్రకారం నిర్దోషిగా పరిగణించాలని కోరారు.

10. ప్రత్యర్థి సమర్పణలను గమనించిన తరువాత , మనం మరింత ముందుకు సాగడానికి ముందు , కోడ్ యొక్క సెక్షన్ 256 యొక్క నిబంధనలను గమనించడం ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది , అవి క్రింద పునరుత్పత్తి చేయబడ్డాయి:

"256. ఫిర్యాదుదారు హాజరుకాకపోవడం లేదా మరణించడం.-(1) ఒకవేళ ఫిర్యాదుపై సమన్లు జారీ చేయబడి , మరియు నిందితుల హాజరుకు నియమించబడిన రోజున, లేదా తదుపరి ఏదైనా రోజు విచారణ వాయిదా పడినట్లయితే , ఫిర్యాదుదారుడు హాజరు కానట్లయితే , మేజిస్ట్రేట్, ఇంతకు ముందు ఏమి చెప్పినప్పటికీ , ఏదైనా కారణంతో కేసు విచారణను మరొక రోజుకు వాయిదా వేయడం సముచితమని భావిస్తే తప్ప, నిందితుడిని నిర్దోషిగా ప్రకటించాలి.

ఫిర్యాదుదారుని తరఫున ప్లీడర్ లేదా ప్రాసిక్యూషన్ నిర్వహించే అధికారి ప్రాతినిధ్యం వహించినప్పుడు లేదా ఫిర్యాదుదారుడి వ్యక్తిగత హాజరు అవసరం లేదని మేజిస్ట్రేట్ అభిప్రాయపడినట్లయితే , మేజిస్ట్రేట్ అతని హాజరును రద్దు చేసి కేసును కొనసాగించవచ్చు.
(2) సబ్ సెక్షన్ (1) యొక్క నిబంధనలు, సాధ్యమైనంత వరకు, ఫిర్యాదుదారుడు అతని మరణం కారణంగా హాజరు కాకపోవడం వంటి కేసులకు కూడా వర్తిస్తుంది.

సెక్షన్ 256లోని సబ్ –సెక్షన్ (1)లోని నిబంధనను సాదాసీదాగా చదివితే ఫిర్యాదుదారుడి వ్యక్తిగత హాజరు అవసరం లేదని మేజిస్ట్రేట్ సంతృప్తి చెందితే , అతను ఫిర్యాదుదారుడి యొక్క హాజరును తొలగించి కేసును కొనసాగించవచ్చని సూచిస్తుంది. ఫిర్యాదుదారుడి /ప్రాసిక్యూషన్ యొక్క సాక్ష్యాలను నమోదు చేసినప్పుడు అటువంటి పరిస్థితి తలెత్తవచ్చు మరియు మెరిట్ ఆధారంగా కేసును నిర్ణయించడానికి , ఫిర్యాదుదారుడి హాజరు అవసరం లేదు.

11. **S. ఆనంద్ (పైన పేర్కొన్న)** విషయంలో , ఫిర్యాదుదారు గైర్హాజరైనప్పటికీ , అప్పటికే అతని సాక్షులను విచారించిన పరిస్థితిని ప్రస్తావిస్తూ, ఈ కోర్టు ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది:

"12. సెక్షన్ 256 ప్రకారం ఫిర్యాదును డిఫాల్ట్ గా పరిష్కరించుకోవచ్చు. ఇది నిర్దోషిగా ప్రకటించాల్సి ఉంటుంది. అయితే , ఫిర్యాదుదారుడి తరఫున సాక్షులను ఇప్పటికే

విచారించినందున ఈ నిబంధనను ఈ కేసులో వాస్తవాల్లో చేర్చి ఉంటారా అనే ప్రశ్న తలెత్తుతోంది.

13. డిఫెన్స్ (ప్రత్యర్థి) సాక్షులను విచారించేందుకు తేదీని నిర్ణయించారు. అప్పీలుదారు అదే చేయాలనుకుంటే సాక్షులను విచారించవచ్చు. ఆ సందర్భంలో , ఫిర్యాదుదారుడి హాజరు అవసరం లేదు. డిఫెన్స్ (ప్రత్యర్థి) తరపున విచారించిన సాక్షులను క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ చేయాల్సిన బాధ్యత ఆమెపై ఉందన్నారు.

పైన పేర్కొన్న విధంగా గమనించిన తరువాత, 15వ పేరాలో, ఇది ఈ విధంగా నిర్వహించబడింది:

“... ప్రాసిక్యూషన్ తన కేసును మూసివేసి , క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ లోని సెక్షన్ 311 కింద నిందితుడిని విచారించినప్పుడు , కోర్టు ఈ విషయం యొక్క మెరిట్ ఆధారంగా తీర్పు ఇవ్వాల్సి ఉంటుంది.”

పై విధంగా గమనించిన తర్వాత, పేరా 15లో, ఇది ఇలా జరిగింది:

"15. ... ప్రాసిక్యూషన్ తన కేసును ముగించి , నిందితుడిని క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్ సెక్షన్ 311 కింద విచారించినప్పుడు , ఆ విషయం యొక్క మెరిట్‌పై కోర్టు తీర్పు ఇవ్వవలసి ఉంటుంది.”

12. **అసోసియేటెడ్ సిమెంట్ కంపెనీ లిమిటెడ్ (పైన పేర్కొన్న)**లో, కోడ్ యొక్క సెక్షన్ 256 వంటి నిబంధనను చేర్చడం యొక్క ఉద్దేశ్యం చర్చించబడింది మరియు దాని వెలుగులో , పేరా 16 లో, ఇది ఈ క్రింది విధంగా గమనించబడింది:

“16. పాత కోడ్ లో సెక్షన్ 247 (లేదా కొత్త కోడ్ లోని సెక్షన్ 256) వంటి నిబంధనను చేర్చడం యొక్క ఉద్దేశ్యం ఏమిటి ? తన ఫిర్యాదు ద్వారా చట్టాన్ని అమల్లోకి తెచ్చిన ఫిర్యాదుదారుని దురుద్దేశపూరిత ఎత్తుగడలకు ఇది కొంత అడ్డుకట్ట వేస్తుంది. పోస్టింగ్ రోజులన్నింటిలో కోర్టుకు హాజరుకావాల్సిన నిందితుడు తప్పనిసరి సమయాల్లో కోర్టుకు రాకపోతే ఫిర్యాదుదారుడు చాలా వేధింపులకు గురిచేసే అవకాశం ఉంది.

అందువల్ల ఫిర్యాదుదారుని ఇలాంటి ఎత్తుగడల నుంచి నిందితుడికి ఈ సెక్షన్ రక్షణ కల్పిస్తుంది. అలాగని ఫిర్యాదుదారుడు గైర్హాజరైతే , నిందితుడిని నిర్దోషిగా ప్రకటించాల్సిన బాధ్యత కోర్టుపై ఉందని కాదు.

పైన పేర్కొన్న విధంగా గమనించిన తర్వాత , ఈ కేసులో సాక్షిగా ఫిర్యాదుదారుని ఇప్పటికే విచారించిన చోట , కేవలం ఫిర్యాదుదారు హాజరు కానందున కోర్టు నిర్దోషిగా ఉత్తర్వులు జారీ చేయడం సరికాదని అభిప్రాయపడింది. ఆ విధంగా , నిర్దోషిగా ప్రకటించే ఉత్తర్వును పక్కనపెట్టి , నిర్దోషిగా విడుదల చేసే ఉత్తర్వు వచ్చేలోపు ప్రాసిక్యూషన్ చేరిన దశ నుండి ముందుకు సాగాలని ఆదేశించబడింది.

13. ఈ కేసులో , అప్పీలుదారుడు తన సాక్ష్యాధారాలను నడిపించారని , ఆ తర్వాత మరింత మంది సాక్షులను పిలిపించి విచారించాలని సెక్షన్ 311 కింద పిటిషన్ దాఖలు చేశారని స్పెషల్ లీవ్ పిటిషన్(లు)లో నిర్దిష్టమైన ఆధారాలు ఉన్నాయని మేము గమనించాము. ఫిర్యాదు కేసు నెం.621742/16, 621743/16, 621744/16లో ఫిర్యాదుదారుడి క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ ముగిసిందని ట్రయల్ కోర్టు , హైకోర్టు పరిగణనలోకి తీసుకోలేదని పేరా 5(యు)లో పేర్కొన్నారు. బదులుగా, పై మూడు ఫిర్యాదు కేసులలో CW-1 యొక్క క్రాస్ ఎగ్జామినేషన్ అవలంబించబడింది. పైన పేర్కొన్న వాస్తవ స్థితిని నిర్దిష్టంగా ఖండించినట్లు కనిపించడం లేదు. అయితే , హైకోర్టు గానీ , మేజిస్ట్రేట్ గానీ పైన పేర్కొన్న పరిస్థితిని పట్టించుకోలేదని మనం గమనించవచ్చు. సెక్షన్ 256లోని సబ్ సెక్షన్ (1) నిబంధన ప్రకారం కేసుకు సంబంధించిన వాస్తవాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడంలో కింది రెండు కోర్టులు విఫలమయ్యాయి , ఫిర్యాదుదారు యొక్క హాజరును రద్దు చేసిన తర్వాత కోర్టు ఈ విషయాన్ని కొనసాగించవచ్చు.

ఇంకా, ఒకవేళ ఫిర్యాదుదారుడు సెక్షన్ 311 కింద దరఖాస్తును నొక్కడానికి హాజరు కాకపోతే, మేజిస్ట్రేట్ కోడ్ లోని సెక్షన్ 311 కింద దరఖాస్తును తిరస్కరించి , అందుబాటులో ఉన్న సాక్ష్యాల ఆధారంగా కేసును కొనసాగించేవారు. అందువల్ల మేజిస్ట్రేట్ నేరుగా ఫిర్యాదును కొట్టివేసి ,

ఫిర్యాదుదారుడు హాజరు కానందున నిందితులను నిర్దోషులుగా విడుదల చేయాలని ఆదేశించడం సమంజసం కాదని మేము భావిస్తున్నాము. హైకోర్టు కూడా పైన పేర్కొన్న అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడంలో విఫలమైంది. దీంతో జారీ చేసిన ఉత్తర్వులను కొట్టివేయాల్సి ఉంటుంది.

14. పై కారణాల వల్ల , హైకోర్టు మరియు మేజిస్ట్రేట్ యొక్క ఉత్తర్వులు(లు) రద్దు చేయబడతాయి. విచారణ మేజిస్ట్రేట్ ఫైలుపై వారి అసలు సంఖ్య(ల)కి పునరుద్ధరించబడుతుంది మరియు ప్రాసిక్యూషన్ ఇప్పుడు ఫిర్యాదు(ల)ను నిర్దోషిగా విడుదల/కొట్టివేస్తూ ఉత్తర్వులు జారీ చేయబడిన దశ నుండి ముందుకు సాగుతుంది.

15. పైన పేర్కొన్న నిబంధనలలో అప్పీళ్లు అనుమతించబడతాయి.

(సుధాన్షు ధులియా, న్యాయమూర్తి)

(మనోజ్ మిశ్రా, న్యాయమూర్తి)

న్యూఢిల్లీ;
మార్చి 01, 2023